CRISTINA BOCOŞ

SISTEMATIZAREA SUBSTANTIVELOR MASCULINE NEOLOGICE COMPUSE TEMATIC CU *MAN/MEN* ÎN $DOOM_1$ ŞI ÎN $DOOM_2$. DIFICULTĂŢI ORTOGRAFICE, ORTOEPICE ŞI MORFOLOGICE

1. Introducere

Unele dintre modificările aduse de noul *Dicţionar ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* ($DOOM_2$), respectiv scrierea într-un cuvânt a pronumelui/adjectivului pronominal negativ compus: *niciunul*, înlocuirea formei de plural *seminarii* cu *seminare*, a formei de indicativ prezent *eu continuu* cu *eu continui*, a variantei *cârnaţ* cu *cârnat*, de opţiunea pentru forma de plural *cireşi* (singular *cireaşă*) în detrimentul mai des folositei forme *cireşe* etc. (Vintilă-Rădulescu 2006, Iancu 2005), au suscitat polemici aprinse în perioada imediat următoare apariţiei dicţionarului, în tip ce altele, cum ar fi ataşarea desinenţei de plural sau a articolului hotărât în cazul neologismelor terminate în consoane nespecifice limbii române ori ortografia şi ortoepia cuvintelor compuse tematic cu sufixoidul ***-man/-men***[1] (în limba sursă sau în limba română), au rămas multă vreme în afara sferelor de interes ale lingviştilor români[2], în ciuda numeroaselor lor implicaţii de natură fonetică, morfologică şi practică.

Neasumarea unei poziţii clare în ceea ce priveşte **adaptarea grafică** a neologismelor, în spiritul principiului fonetic, fundamental în ortografia românească, sau **menţinerea formelor etimologice** ale acestora[3] are drept consecinţă, în cazul sub-

[1] Din punctul nostru de vedere, cuvintele de tipul: *barman*, *gentleman*, *tenismen*, *vitezoman* etc. sunt cuvinte compuse (rezultate în urma compunerii tematice), nu cuvinte derivate. Aderăm, aşadar, la opinia Adrianei Stoichiţoiu-Ichim (2002, p. 225), conform căreia „nu se poate pune semnul egalităţii între compunerea tematică şi derivarea cu sufixe/prefixe, luându-se în considerare exclusiv identitatea funcţională a respectivelor morfeme lexicale, fără a se ţine seama de aspecte etimologice, semantice şi stilistice prin care acestea se diferenţiază”.

[2] În bibliografia consacrată problematicii neologismelor în limba română, publicată în deceniul care a trecut de la publicarea $DOOM_2$ şi până acum, am găsit o singură trimitere, sumară, în Athu 2006, p. 51.

[3] Tendinţa de a favoriza când forma adaptată grafic, când forma etimologică a cuvintelor este observată şi de Cristina Athu care, studiind grafia anglicismelor înregistrate în $DOOM_1$ şi în $DOOM_2$, semnalează faptul că, în ambele dicţionare, unele cuvinte figurează cu o formă adaptată grafic (*aisberg*, *grepfrut*, *ofsaid*, *suporter* etc.), altele, cu forma etimologică (*brandy*, *business*, *yoga*, *yeoman* etc.). În

DACOROMANIA, serie nouă, XXIII, 2018, nr. 1, Cluj-Napoca, p. 27–37

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

stantivelor formate prin compunere cu ***-man/-men***, complicarea nejustificată a modului de organizare din $DOOM_1$, determinată de ortografierea diferită a aceleiaşi tranşe sonore ([***men***]): *tenis**men*** [*tenis**men***] *vs business**man*** [biznis***men***][4], situaţie atipică, dată fiind corespondenţa dintre fonem şi grafem în limba română. Implicaţiile practice, de natură ortografică, determinate de modificările din $DOOM_2$ impun o analiză detaliată a substantivelor masculine compuse cu ***-man/-men***, în cazul cărora se observă o distanţare de principiile care au stat la baza alcătuirii noului DOOM, respectiv consecvenţa aplicării regulilor existente şi îmbunătăţirea modului de organizare a articolelor[5].

2. Ortografia, ortoepia şi morfologia substantivelor compuse cu *-man/-men* în $DOOM_1$. Sistematizare

În $DOOM_1$, substantivele neologice compuse tematic cu ***-man/-men*** se clasifică, în funcţie de ortografierea formelor de singular şi de plural, după cum urmează:

2.1. Substantive compuse tematic în care sufixoidul se ortografiază **-man**, atât în cazul formelor de singular, cât şi în cazul formelor de plural. În această categorie întră substantive precum: *barman*, *cameraman*, *cleptoman*, *grafoman*, *meloman*, *narcoman*, *opioman*, *piroman*, *toxicoman*, *vatman* ş.a., rezultate în urma compunerii cu două sufixoide omonime: *-man*$_1$ (= amator, pasionat) şi *-man*$_2$ (= bărbat)[6]. Majoritatea acestor cuvinte sunt împrumutate din limba franceză: *piroman* < fr. *pyromane*, *vatman* < fr. *wattman*, *opioman* < fr. *opiomane*, *cleptoman* < fr. *cleptomane* etc., o mică parte au etimologie dublă, franceză/engleză: *barman* < fr. engl. *barman*, *cameraman* < fr. engl. *cameraman*, iar câteva sunt derivate regresive ale unor substantive de origine franceză: *grafoman* < *grafomanie* (< fr. *graphomanie*), *narcoman* < *narcomanie* (< fr. *narcomanie*) (cf. DEX 2016). Din punct de vedere fonetic şi morfologic, aceste cuvinte sunt perfect adaptate sistemului gramatical românesc: grafia respectă realitatea fonetică, iar opoziţia morfologică de număr se realizează prin combinaţii de desinenţe specifice substantivelor masculine: Ø/–^{i} (cf. GALR 2005, p. 78): *barmani*, *cleptomani*, *narcomani* etc.

---

plus, autoarea oferă şi liste de anglicisme înregistrate cu formă grafică adaptată fonetic în $DOOM_1$ (*bluf*, *hipi*, *jaz*, *bos*, *rugbi*, *cocteil*, *derbi*, *penalti* etc.) pentru care $DOOM_2$ recomandă fie exclusiv grafia englezească (*bluff*, *hippy*, *jazz* etc.), fie ambele variante de scriere (*bos/boss*, *rugbi/ rugby*, *cocktail/coctail*, *derby/derbi*, *penalty/penalti* etc.) (cf. Athu 2006, p. 42–43). Înlocuirea/ dublarea formelor adaptate fonetic cu/de cele etimologice este dovada faptului că $DOOM_2$ preferă grafia etimologică, mai ales în cazul împrumuturilor considerate cuvinte de circulaţie internaţională (*ibidem*, p. 45).

[4] Cristina Athu (2006, p. 51) înregistrează această modificare a normei, dar nu o detaliază şi nici nu subliniază efectele pe care le produce la nivel fonetic, morfologic şi practic.

[5] Cf.: „[...] autoarele noului DOOM s-au străduit să sporească, pe cât posibil, consecvenţa aplicării unor reguli existente şi să simplifice punerea în practică a altora, să adauge informaţii suplimentare şi să îmbunătăţească modul de organizare a articolelor” (Vintilă-Rădulescu 2005, p. 94).

[6] Pentru distincţia *man*$_1$/*man*$_2$, vezi Stoichiţoiu-Ichim 2002 p. 235.

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

2.2. Substantive compuse tematic în care sufixoidul se ortografiază **-man**, în cazul formelor de singular, şi **-men** în cazul formelor de plural: *businessman*, *clubman*, *congresman*, *recordman*, *sportsman*, *tenisman*, *trustman*, *yeoman* ş.a. Cuvintele din această categorie, compuse exclusiv cu *-man*$_2$, diferă de cele din prima categorie atât din punct de vedere etimologic, cât şi din punct de vedere ortoepic şi morfologic.

În ceea ce priveşte originea substantivelor masculine incluse în această categorie, trebuie menţionat faptul că unele sunt împrumuturi englezeşti: *businessman*, *trustman*, *congresman*, *yeoman*, iar altele au etimologie dublă, franceză/engleză: *clubman*, *recordman*, *sportsman*, *tenisman* (*ibidem*), la fel cum au şi substantivele *barman* sau *cameraman* din prima categorie.

Formele de singular ale acestor substantive conservă grafia etimologică, dublată de indicaţii ortoepice numai în cazul cuvintelor *gentleman* [gentle-m**e**n] şi *businessman* [biznizm**a**n], unde se recomandă explicit pronunţia englezească, însă o pronunţie diferită: [men] în primul caz, [man] în al doilea. În ceea ce priveşte restul cuvintelor, se poate presupune atât pronunţia [men], cât şi pronunţia [man], însă lipsa indicaţiilor ortoepice ne face să credem că ele ar fi fost pronunţate cu [a], nu cu [e], după modelul celor din prima categorie: *barman*, *cameraman* etc., în cazul cărora identificăm, în mod analog, grafia cu *a* şi lipsa indicaţiilor ortoepice.

Formele de plural ale acestor cuvinte păstrează grafia etimologică a sufixoidului, fiind, totodată, adaptate grafic, în spiritul principiului fonetic. Identitatea scriere-pronunţare din limba română: **-men**/[**-men**] este favorizată de grafia englezească identică: **-men** şi de pronunţia foarte apropiată: [**-mæn**].

Opţiunea pentru grafia etimologică face ca distincţia singular–plural să nu se realizeze numai desinenţial (□/-**i**), ci şi printr-un sistem de *alternanţe vocalice nespecifice*, întâlnite, de obicei, în flexiunea substantivelor feminine şi neutre: *a* (sg.)–*e* (pl.) (cf. GALR 2005, p. 79): *businessm**a**n – businessm**e**n**i***, *clubm**a**n – clubm**e**n**i***, *congresm**a**n – congresm**e**n**i***, *recordm**a**n – recordm**e**n**i***, *sportsm**a**n – sportsm**e**n**i*** etc. Acest tip de plural tautologic[7] diferenţiază cuvintele în cauză de cele incluse în prima categorie, apropiind-le de substantive precum: *şarpe – ş**e**rpi*[8], *tehnici**a**n – tehnici**e**ni*, *hawaii**a**n – hawaii**e**ni* etc.

În dicţionarele limbii române şi în dicţionarele de neologisme publicate între cele două ediţii ale DOOM, substantivele compuse tematic din prima categorie sunt prezentate identic ca în DOOM$_1$ (cf. DEX 1984, DEX 1998, DN 1986, DRN 2000, DN 2002, Marcu 1995, Ciobanu 1996), în schimb cele din a doua categorie prezintă unele deosebiri, în special în ceea ce priveşte pronunţarea. Astfel, unele lucrări inventariază atât variantele etimologice: *clubman*, *recordman*, *gentleman*, cât şi variantele adaptate fonetic: *clubmen*, *recordmen*, *gentleman* (cf. DN 1986), altele inventariază exclusiv varianta etimologică, însoţită sau nu de recomandări

[7] Există şi alte tipuri de plural tautologic ce prezintă alternanţe vocalice nespecifice prezente fie numai în flexiunea substantivelor feminine: **ea/a**: *dovleac – dovleci*, fie în cea a substantivelor feminine şi neutre: **ă/e**: *măr – meri*, **â/i**: *sfânt-sfinţi*, **oa/o**: *soare – sori* (a se vedea GALR 2005, p. 79).

[8] Exemplul este preluat din GALR 2005, p. 79.

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

ortoepice, precum [m**a**n], [m**e**n] sau [m**ă**n] (cf. DEX 1984, DEX 1998, DN 1986, DRN 2000, DN 2002, Marcu 1995, Ciobanu 1996)[9].

Analiza lucrărilor de specialitate publicate în perioada premergătoare apariției $DOOM_2$ relevă constanța ortografică şi ortoepică a substantivelor masculine compuse tematic din prima categorie: *barman*, *cameraman*, *cleptoman*, *grafoman* etc., precum şi consecvența ortografică a celor din a doua categorie: *businessman*, *clubman*, *congresman*, *tenisman* etc., înregistrate, în mod consecvent, cu forma etimologică. Singura variabilă rămâne pronunția acestora din urmă, influențată, probabil, de gradul de cunoaştere a limbii engleze şi/sau de opțiunea pentru pronunția englezească sau americană a cuvintelor în cauză. Subiectivismul autorilor cu privire la regulile ortoepice poate fi observat atât de la o lucrare la alta, cât şi în cadrul aceleiaşi lucrări, de la un cuvânt la altul. Georgeta Ciobanu, de exemplu, recomandă ca substantivele: *businessman*, *clubman*, *congressman*, *coolman*, *cupman*, *dunkeman*, *gagman*, *gunman*, *yachtman*, *pliceman*, *recordman*, *sportsman*, *tallyman*, *tenisman*, *trustman* să fie pronunțate cu [a], dar *bluesman*, *gentleman*, *jazzman*, *self-made man*, *showman*, *stuntman*, *superman*, *yesman* să fie pronunțate cu [e] (Ciobanu 1996).

3. Ortografia, ortoepia şi morfologia substantivelor compuse cu *-man/-men* în $DOOM_2$. Sistematizare

$DOOM_2$ modifică norma ortografică şi ortoepică în cazul unor substantive masculine compuse tematic cu *-man/-men*, dar o păstrează în cazul altora. Substantivele din prima categorie, cărora li se adaugă termeni specializați, neînregistrați anterior (de exemplu, *ombudsman – ombudsmani* = specialist/specialişti care asigură asistență (juridică, economică) unei instituții, unei societăți sau, specializat, Avocatul Poporului în Uniunea Europeană – DEX 2016), nu înregistrează fluctuații ortografice, ortoepice sau morfologice, pe când cele din categoria a doua reflectă cele două tendințe contradictorii întâlnite în cazul mai multor englezisme, anume: (1) adaptarea cuvintelor la sistemul fonetico-fonologic şi morfologic al limbii române şi (2) păstrarea termenilor din limba sursă în detrimentul celor adaptați[10]. În funcție de aceste tendințe şi de modalitatea realizării opoziției de număr, a doua categorie de substantive masculine din $DOOM_1$ se organizează astfel:

3.1. Substantive compuse tematic în care sufixoidul se ortografiază **-men**, în cazul formelor de singular, şi **-men** în cazul formelor de plural, care realizează

[9] De exemplu, cuvântul *congresman* este înregistrat cu această formă în toate lucrările consultate, însă unii autori recomandă pronunția [m**a**n] (Marcu 1995, Ciobanu 1996, DN 2002, DEX 1998), alții, pronunția [m**e**n] (cf. DN (1986), alții, pronunția [m**ă**n] (cf. DRN (2000). DEX (1984) încadrează cuvântul *congresman* în rândul cuvintelor în care sufixoidul se ortografiază *-man*, atât în cazul formelor de singular, cât şi în cazul formelor de plural: *congresman – congresmani*.

[10] Pentru detalii referitoare la aceste tendințe contradictorii, vezi Dima 2005, p. 97–98, dar şi Athu 2006, p. 42–51.

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

opoziția morfologică de număr prin desinențe specifice (Ø/-^{i}): *clubmen – clubmeni*, *recordmen – recordmeni*, *sportsmen – sportsmeni*, *tenismen –tenismeni*, *trustmen – trustmeni*, *congresmen – congresmeni*[11]. Aceste substantive au fost adaptate grafic, în spiritul principiului fonetic, deşi, în cazul lor, $DOOM_1$ nu recomanda pronunția din limba sursă, aşa cum o făcea, de exemplu, în cazul substantivelor *businessman* sau *gentleman* (cf. $DOOM_1$).

Situația acestor substantive nu este foarte clară, deoarece, în dicționarele publicate după $DOOM_2$, substantivul *clubmen* apare scris doar cu *e*, adică aşa cum indică DOOM-ul, pe când *recordmen*, *sportsmen*, *tenismen*, *trustmen* sau *congresmen* apar, uneori, scrise şi cu *e*, şi cu *a*[12].

3.2. Substantive compuse tematic în care sufixoidul se ortografiază **-man**, în cazul formelor de singular, şi **-men** în cazul formelor de plural, care realizează opoziția morfologică de număr prin desinențe specifice (Ø/-^{i}), dar şi prin alternanța vocalică nespecifică *a/e*: *businessman – businessmeni*, *gentleman – gentlemeni*, *superman – supermeni*, *yesman – yesmeni*, *yeoman – yeomeni*[13]. În cazul acestor substantive, autoarele $DOOM_2$ aleg să păstreze grafia etimologică în detrimentul celei adaptate la sistemul fonologic al limbii române. Aceasta, însoțită de indicația rostirii literei *a* ca [*e*], este perpetuată şi de lucrările de specialitate apărute după $DOOM_2$ (vezi Busuioc *et alii* 2009, DCR, Bucă 2013, DEX 2016 ş.a.). Mai mult, englezismele compuse cu *-man/-men*, neînregistrate de $DOOM_2$, dar întâlnite în dicționarele mai recente, sunt asimilate, de obicei, acestei clase: *gangman – gangmeni* (Busuioc *et alii* 2009), *showman – showmeni*, *bluesman – bluesmeni* (Busuioc *et alii* 2009, DCR), *jazzman/jazman – jazzmeni* (DCR). S-ar putea afirma, aşadar, că această categorie este formată din substantive masculine, recent pătrunse în limbă, neadaptate sau în curs de adaptare la sistemul fonologic şi morfologic al românei. Valoarea de adevăr a afirmației este însă discutabilă din moment ce unele substantive care intră în componența acestei categorii: *businessman*, *gentleman* etc. nu sunt împrumuturi actuale, ci au o vechime asemănătoare cu cele de sub **2.1.**, dar, spre deosebire de acestea, nu au trecut la etapa următoare, a adaptării grafice, ci au rămas în acelaşi stadiu incipient de apropriere[14].

---

[11] În prezentarea anglicismelor compuse cu ***-man/-men*** din $DOOM_2$, Cristina Athu (2006, p. 51) încadrează substantivul *congresmen* în categoria celor care păstrează alternanța vocalică *a/e*, dar, în realitate, el aparține clasei care realizează desinențial, fără variația radicalului, flexiunea de număr (cf. $DOOM_2$).

[12] *Recordmen*, *sportsmen*, *tenismen*, *trustmen* apar în DEX 2016 scrise atât cu *e*, cât şi cu *a*. Pentru variantele de singular de tipul *recordman*, *sportsman*, *tenisman*, *trustman*, DEX-ul nu oferă şi varianta de plural, prin urmare nu se poate stabili cu certitudine dacă flexiunea de număr se realizează doar desinențial sau şi printr-un sistem de alternanțe vocalice. Pe de altă parte, *congresmen* este înregistrat în DEX doar cu forma indicată de $DOOM_2$, dar în DCR apare şi cu forma *congresman* (pron. [congresman]).

[13] Substantivul neutru *walkman – walkmenuri* împărtăşeşte aceleaşi caracteristici: grafie etimologică şi dubla marcare a categoriei numărului: desinențial şi prin alternanțe fonetico-fonologice (cf. Busuioc *et alii* 2009, $DOOM_2$, DEX 2016) ş.a.

[14] Atâta timp cât substantivele masculine compuse cu *-man/-men* nu vor fi sistematizate conform aceloraşi principii, e aproape imposibil să se stabilească criterii individualizatoare. În general, neologismele recent pătrunse în limbă sunt încadrate în această categorie, dar există şi

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

3.3. Substantive compuse tematic în care sufixoidul se ortografiază **-man**, în cazul formelor de singular, şi **-men** în cazul formelor de plural, care realizează opoziția morfologică de număr prin alternanța vocalică nespecifică *a/e*. Această categorie cuprinde un singur membru, substantivul compus *self-made-m**a**n* (pl. *self-made-m**e**n*), absent din $DOOM_1$, dar prezent în lucrări de specialitate apărute înainte şi după publicarea $DOOM_2$[15]. Observațiile referitoare la ortografia şi ortoepia sufixoidului *-man/-men* făcute sub **2.2.** sunt valabile şi aici, motiv pentru care nu mai insistăm asupra lor. Pe de altă parte, modalitatea prin care acest substantiv masculin realizează flexiunea de număr, exclusiv prin alternanța vocalică *a/e*, este o inovație, cu repercusiuni serioase asupra sistemului morfologic românesc. Acceptarea acestei modalități de realizare a pluralului înseamnă, implicit, recunoaşterea faptului că, în limba română, **flexiunea de număr** nu **se realizează** numai prin combinații de desinențe specifice fiecărei clase de gen, dublate, uneori, de marcarea redundantă a aceleiaşi categorii gramaticale prin alternanțe vocalice şi consonantice, specifice sau nespecifice, la nivelul radicalului, ci şi **exclusiv prin alternanțe vocalice** (mai mult, în cazul de față, prin alternanțe vocalice nespecifice)[16]. Având în vedere faptul că toate celelalte substantive masculine compuse cu *-man/-men* acceptă desinența de plural *-i*, dar, mai ales, posibilele repercusiuni pe care această inovație, de sorginte englezească, le poate avea asupra categoriei gramaticale a numărului în limba română, considerăm că „trebuie evitat ca acele cuvinte care prezintă particularități identice să fie tratate diferit” (Peev, Şerban 2005, p. 203). Prin urmare, apreciem că, în viitoarele ediții ale DOOM şi ale DEX, acest substantiv ar trebui asimilat unei alte clase de compuse cu *-man/-men*, mai regulată şi mai apropiată, în ceea ce priveşte realizarea opoziției de număr, de specificul limbii române.

4. Implicațiile fonetico-fonologice, morfologice şi practice ale sistematizării compuselor tematice cu *-man/-men* din $DOOM_2$

Oscilația între adaptarea grafică, în spiritul principiului fonetic, şi menținerea formelor etimologice are o serie de implicații fonetico-fonologice, morfologice şi practice care îngreunează folosirea corectă a substantivelor masculine compuse cu *-man/-men* de către utilizatorii limbii române, cu alte cuvinte, norma instituită de $DOOM_2$ în cazul acestora se deprinde şi se aplică anevoios.

---

excepții: *cupmen – cupmeni* (cf. Busuioc *et alii* 2009). În acest caz, un împrumut relativ recent este adaptat grafic, fără niciun fel de dificultate.

[15] Substantivul compus *self-made-men* este înregistrat în DN 1986 şi în Ciobanu 1966 cu forma *self-made man* [sefl-meid men], dar în DEX 2016 şi în Busuioc *et alii* 2009 apare cu forma şi particularitățile din $DOOM_2$.

[16] GALR 2005 nu identifică alternanța vocalică *a/e* ca unică modalitate de realizare a opoziției de număr nici în subcapitolul dedicat substantivelor româneşti (p. 78–83), nici în cel dedicat substantivelor neologice (p. 83).

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

Din punct de vedere fonetico-fonologic, se constată că, în cazul acestor împrumuturi din engleză, alofonului nazalizat al fonemului vocalic [ẽ], din unul şi acelaşi context fonologic, respectiv precedat de [m´] şi succedat de [n], îi corespunde atât litera *e*: *tenism**e**n*, cât şi litera *a*: *gentlem**a**n*. Dacă prima situaţie este caracteristică limbii române, litera *e* fiind pronunţată [e]: *m**e**re* [m**e**re], [ĭe]: *eu* [**ĭe**u], [ĕ]: *deal* [d**ĕ**al], [ĭ]: *ea* [**ĭ**a] sau [Ø]: *ce* [č] (cf. $DOOM_1$, p. X–XI şi $DOOM_2$, p. XXX–XXXI), cea de-a doua este atipică. Niciunul dintre cele două DOOM-uri nu menţionează faptul că litera *a* poate fi pronunţată ca [e] (sau ca [ă], cum apare în alte lucrări de specialitate[17]). Înţelegem că acest fapt se datorează păstrării grafiei şi pronunţiei etimologice, dar, în anumite situaţii, fenomenul are deja o anumită vechime în limbă (a se vedea, de exemplu, cuvintele *businessman*, *gentleman*, înregistrate la fel în ambele ediţii ale dicţionarului), motiv pentru care ne întrebăm dacă nu se impune recunoaşterea faptului că opţiunea spre etimologism modifică raporturile existente între grafemele şi fonemele limbii române, în sensul suplimentării lor: *a* pronunţat [e], ca în exemplul de mai sus, *e* pronunţat [ă]: *chart**e**r* [chart**ă**r] (Athu 2006, p. 45), *e* final postconsonantic mut: *mous**e*** [maŭs], *slid**e*** [slaĭd] ş.a.

Din punct de vedere morfologic, oscilaţia între adaptarea la limba română şi menţinerea formelor etimologice ale neologismelor compuse tematic cu *-man/-men* se traduce prin faptul că aceasta realizează flexiunea de număr în trei feluri diferite: (1) **desinenţial**, prin desinenţe specifice (Ø/-^{i}), cu subtipurile: (a) **-man/-mani**: *cameraman – cameramani*, *ombudsman – ombudsmani*, şi (b) **-men/-meni**: *tenisman – tenismeni*, *trustman – trustmeni*; (2) **desinenţial şi prin alternanţe vocalice nespecifice a/e:** *superman – supermeni*, *gentleman – gentlemeni* şi (3) **doar prin alternanţe vocalice nespecifice a/e**: *self-made-man – self-made-men*. Deşi nu suntem de acord cu această diversitate de forme, care, din punctul nostru de vedere, complică în mod inutil morfologia subsistemului supus discuţiei, „conform legislaţiei actuale, forul care «se îngrijeşte de cultivarea limbii române şi stabileşte regulile ortografice obligatorii este Academia Română»” (Vintilă-Rădulescu 2005, p. 93) şi „singurul dicţionar oficial al limbii române este acum noul DOOM” (*ibidem*), aşadar, deocamdată, trebuie să acceptăm norma impusă de el. Subliniem doar faptul că, odată cu împrumuturile lexicale, din engleză s-a împrumutat şi o modalitate de realizare a opoziţiei de număr străină până acum de limba română. Prin urmare, regula din GALR: „În ***plan morfologic***, categoria numărului se realizează prin selectarea anumitor afixe (desinenţe, articole) şi prin alternanţe vocalice şi consonantice specifice, în funcţie de apartenenţa substantivului la o anumită clasă de gen” (GALR 2005, p. 70) ar fi trebuit/ar trebuit să sune astfel: „În ***plan morfologic***, categoria numărului se realizează prin selectarea anumitor afixe (desinenţe, articole) **şi/sau** prin alternanţe vocalice şi consonantice specifice, în funcţie de apartenenţa substantivului la o anumită clasă de gen”.

Mai importante, poate, decât aspectele de natură fonetico-fonologică şi morfologică amintite anterior, rămân aspectele de natură practică, mai exact cele ce

[17] În Busuioc *et alii* 2009 se consideră că sufixoidul *-man* din componenţa substantivului *congresman* se pronunţă cu [ă]: [pron. congresm**ă**n].

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

privesc ortografierea acestor substantive. Lipsa unor criterii clare de diferențiere între substantivele subsumate clasei **2.1.** şi cele subsumate clasei **2.2.** pune utilizatorii limbii române, indiferent de statutul lor: specialişti şi nespecialişti, cu educație de nivel superior sau cu educație de nivel mediu etc., în fața unei probleme reale şi spinoase: *Cum se scrie forma de singular a unui substantiv compus tematic cu -man/-men, pronunțat întotdeauna [men]*? Mai exact, cum se scriu: [*tenismen*], [*congresmen*], [*biznismen*], [*gentălmen*], [*trustmen*], [*supermen*], [*recordmen*], [*yesmen*]? Mai mult, cum se scriu cuvintele similare neînregistrate în $DOOM_2$: [*şoŭmen*] [*cupmen*], [*ğezmen*], [*bluzmen*] ş.a.? În aceste cazuri, selectarea formei corecte devine aproape imposibilă în absența DOOM-ului sau a unui dicționar.

Dificultăți de acest fel întâmpinăm şi în cazul formelor de plural, dar ele sunt mai puține, nu atât de semnificative şi nu întotdeauna cauzate de sistematizarea din $DOOM_2$. O astfel de problemă avem în cazul substantivului *ombudsman*. Având în vedere faptul că este un englezism, recent pătruns în limbă, ne-am aştepta să fie neadaptat şi, deci, forma de plural să fie *ombudsmeni*, dar el este asimilat categoriei *-man/-mani* (*cameraman – cameramani*, *barman – barmani*). Fiind adaptat, forma corectă de plural e *ombudsmani*. DEX 2016 dă în cazul unor astfel de substantive două variante de singular: *tenisman* şi *tenismen*, *trustman* şi *trustmen* ş.a. Pentru varianta cu *e* ştim, din aceeaşi sursă, dar şi din $DOOM_2$, că pluralul se formează prin adăugarea desinenței *-i*, însă pentru varianta cu *a* nu se precizează forma corectă de plural: *tenismani*, *recordmani* etc. sau *tenismeni*, *recordmeni* etc. Putem presupune că varianta corectă e cea care implică şi alternanța vocalică la nivelul radicalului, însă nu putem şti cu siguranță.

Dacă observațiile de natură fonetico-fonologică şi morfologică privesc doar specialiştii care se ocupă cu descrierea sistemului gramatical românesc, prin urmare, pot fi acceptate sau trecute cu vederea fără repercusiuni importante la nivelul publicului vorbitor, cele de natură practică vizează toți utilizatorii limbii române, prin urmare, dificultățile de natură ortografică, rezultate ca urmare a actualei sistematizări a acestor substantive, trebuie rezolvate cât mai curând, deoarece ele favorizează greşeala.

5. Concluzii şi propuneri

Analiza statutului fonetico-fonologic, morfologic şi practic al substantivelor masculine de origine neologică compuse tematic cu *-man/-men* relevă tratamentul eterogen de care au avut parte în lucrările de specialitate elaborate atât înainte, cât şi după publicarea noului DOOM. În ceea ce priveşte această clasă de cuvinte, $DOOM_2$ nu a aplicat consecvent regulile existente, nici nu a îmbunătățit modul de organizare a articolelor, în ciuda faptului că acestea au fost două dintre deziderateleе postulate în *Notă asupra ediției* (cf. $DOOM_2$, p. XIII). În antiteză cu acestea, a tratat diferit cuvinte care prezintă particularități identice, iar rezultatul este o sistematizare mai complexă, mai eterogenă şi mai problematică decât cea din $DOOM_1$, unde, într-adevăr, existau anumite probleme în ceea ce priveşte ortoepia cuvintelor, cu

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

implicații la nivel fonetico-fonologic, însă nu existau dificultăți de ordin ortografic, nici serioase implicații de natură morfologică.

Având în vedere observațiile făcute *supra*, sub **4.**, apreciem necesară reconsiderarea principiilor care au stat la baza sistematizării din $DOOM_2$ şi aplicarea consecventă[18] a celor noi. Ținând cont de faptul că adaptarea acestor cuvinte este posibilă, dovadă categoria **2.2.** (*trustmen*, *sportsmen* etc.) introdusă de $DOOM_2$, nu vedem nici un argument în favoarea păstrării clasei/claselor de substantive ce conservă grafia etimologică. Justificarea păstrării grafiei etimologice în cazul împrumuturilor considerate cuvinte de circulație internațională nu poate fi invocată aici, deoarece e greu să afirmi că *gentleman* sau *businessman* (clasa **2.2.**) sunt cuvinte mai „de circulație internațională" decât *barman* (clasa **1.**) sau *tenismen*, *congresmen*, *clubmen* (clasa **2.1.**). În concluzie, pledăm pentru simplificarea şi omogenizarea sistemului de organizare a acestor substantive.

Din punctul nostru de vedere, sistematizarea cea mai simplă, omogenă, coerentă şi în spiritul limbii presupune respectarea principiului de bază al ortografiei românești, respectiv, scriem cum pronunțăm. Aplicarea consecventă a acestui principiu, coroborată cu respectarea regulilor de formare a pluralului în limba română, admite numai două categorii de substantive:

(1) Substantive care se pronunță şi se scriu *-man*, la singular, şi *-mani*, la plural: *barman – barmani*, *meloman – melomani*, *cameraman – cameramani*, *cleptoman – cleptomani*, *grafoman – grafomani* etc. Această clasă, pe care o regăsim prezentată identic atât în $DOOM_1$, cât şi în $DOOM_2$, se caracterizează, aşa cum am afirmat anterior, prin constanță, trăsătură derivată din faptul că substantivele care o alcătuiesc sunt perfect adaptate sistemului gramatical românesc.

(2) Substantive care se pronunță şi se scriu *-men*, la singular, şi *-meni*, la plural: *recordmen – recordmeni*, *sportsmen – sportsmeni*, *trustmen – trustmeni*, *congresmen – congresmeni*, *businessman – businessmeni*, *gentleman – gentlemeni*, *yesman – yesmeni*, *bluesmen – bluesmeni*, *jazzmen – jazzmeni*, *cupmen – cupmeni*, *self-made-men – self-made-meni* etc.

Această modalitate de organizare a substantivelor compuse tematic cu *-man/ -men* ar rezolva problemele de natură fonetico-fonologică, morfologică şi practică semnalate ceva mai sus: **(1)** litera *a* este pronunțată ca [a], iar litera *e*, ca [e], respectând tradiționalele raporturi grafem-fonem din limba română; **(2)** opoziția de număr se realizează, fără excepție, desinențial, prin adăugarea unei desinențe specifice (Ø/-^{i}), ca în cazul majorității substantivelor masculine din limba română şi a celor împrumutate din alte limbi[19], şi **(3)** suprapunerea perfectă între scriere şi pro-

[18] Nu considerăm utilă, necesară şi practică acceptarea de către $DOOM_2$ a unor forme duble precum: *rugbi/rugby, derbi/derby, cocteil/cocktail* etc. Pentru mai multe exemple de acest tip, vezi Athu 2006, p. 43.

[19] Camelia Uşurelu (2005, p. 252) a studiat numele neologice de profesiuni şi a ajuns la concluzia că, atunci când a fost posibil, acestea „au fost adaptate la sistemul morfologic românesc şi s-a creat o formă de plural marcată prin desinența *-i*, […] comportându-se ca substantivele masculine terminate în consoană: *brokeri*, *dealeri*, *designeri*, *developeri*, *manageri*, *merchendiseri*, *promoteri*, *supervisori*, *webdesigneri* etc.".

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

nunțare, coroborată cu modalitatea clasică de formare a pluralului la substantivele masculine, înlătură dificultățile de natură practică, mai exact cele care privesc ortografierea corectă a acestor substantive.

În cazul adoptării acestui sistem de organizare, singura dificultate care mai poate apărea e reprezentată de opțiunea de încadrare a altor substantive de acest fel la una dintre cele două clase. Întrucât am optat pentru adaptarea fonetică a acestora, considerăm că substantivele împrumutate direct din engleză ar trebui incluse în cea de a doua categorie, iar cele împrumutate din limba franceză (sau prin intermediul ei) şi derivatele regresive ale împrumuturilor de aceeaşi origine (formate cu ajutorul *man*$_2$), în prima categorie de cuvinte. În acest caz, cuvântul *ombudsman*, inclus acum în prima categorie, ar trebui să gliseze în cea de-a doua.

În concluzie, în privința împrumuturilor „din engleza americană care s-au răspândit în limba română mai ales după 1989", DOOM$_2$ (p. XII) consideră că „ignorării problemei – care lasă loc greşelilor – îi sunt preferabile înregistrarea formelor corecte din limba de origine şi sugerarea căilor pentru posibila lor adaptare la limba română" (*ibidem*). Actuala modalitate de înregistrare a substantivelor masculine de origine neologică compuse tematic cu *-man/-men*, complexă şi eterogenă, este însă perfectibilă. Probleme ortografice, ortoepice şi morfologice care derivă din ea ar putea fi soluționate consecvent într-o viitoare ediție a DOOM prin adaptarea grafică a acestui tip de substantive, în spiritul principiului fonetic, fundamental în ortografia românească.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Athu 2006 = Cristina Athu, *Neologismele din engleză în perspectiva lucrărilor normative DOOM$_1$ şi DOOM$_2$*, în LR, LV, 2006, nr. 1–2, p. 41–64.

Bucă 2013 = Marin Bucă, *Dicționar de neologisme*, Bucureşti, Editura Meteor Press, 2013.

Busuioc *et alii* 2009 = Monica Mihaela Busuioc, Maria Păun, Zizi Ştefănescu-Goangă, *Dicționar esențial de neologisme al limbii române*, Bucureşti, Editura Corint, 2009.

Ciobanu 1996 = Georgeta Ciobanu, *Anglicisme în limba română*, Timişoara, Editura Amphora, 1996.

DCR = Florica Dimitrescu (coord.), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente*. Ediția a III-a, Bucureşti, Editura Logos, 2013.

DEX 1984 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1984.

DEX 1998 = *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998.

DEX 2016 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2016.

Dima 2005 = Emanuela Dima, *Probleme ale neologiei traductive (cu privire specială asupra terminologiei informatice recente)*, în SCL, LVI, 2005, nr. 1–2, p. 91–100.

DN 1986 = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*. Ediția a III-a, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1986.

DN 2002 = Onufrie Vințeler, *Dicționar de neologisme*, Bucureşti, Editura Lucman, 2002.

DOOM$_1$ = *Dicționarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1982.

DOOM$_2$ = *Dicționarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*. Ediția a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

GALR 2005 = *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

Iancu 2005 = Victor Iancu, *Din dou despre DOOM$_2$ – Riscurile codificării*, în „România literară", 2005, nr. 36, http://www.romlit.ro/din_nou_despre_doom-2_-_riscurile_codificrii, 28 iunie 2016.

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)

LR = „Limba română”, Bucureşti, I, 1952 şi urm.
Marcu 1995 = Florin Marcu, *Dicţionar de neologisme*. Ediţia a III-a, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1995.
Peev, Şerban 2005 = Luciana Peev, Felicia Şerban, *Clasificarea morfologică a substantivelor neologice terminate în vocală*, în SCL, LVI, 2005, nr. 1–2, p. 199–206.
SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, Bucureşti, I, 1950 şi urm.
Stoichiţoiu-Ichim 2002 = Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Aspecte actuale ale compunerii tematice*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.) *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2002, p. 225–248.
Uşurelu 2005 = Camelia Uşurelu, *Adaptarea gramaticală la limba română a numelor neologice de profesiuni*, în SCL, LVI, 2005, nr. 1–2, p. 251–255.
Vintilă-Rădulescu 2005 = Ioana Vintilă-Rădulescu, *Ce este nou în DOOM$_2$*, în LR, LIV, 2005, nr. 1–4, p. 93–102.
Vintilă-Rădulescu 2006 = Ioana Vintilă-Rădulescu, *Ce este nou în* DOOM$_2$. *Scrierea lui* ***niciun(ul)*** *şi a altor cuvinte „formate”*, în LR, LV, 2006, nr. 1–2, p. 14–24.

THE CLASSIFICATION OF *MAN/MEN* COMPOUND NOUNS IN DOOM$_1$ AND DOOM$_2$. PHONOLOGICAL, MORPHOLOGICAL AND ORTHOGRAPHICAL FEATURES

(*Abstract*)

This paper analyses the phonological, morphological and orthographical features of *-man* compounds in Romanian. Compound nouns such as: *businessman*, *gentleman*, *cameraman*, *yeoman*, etc. are divided, based on the meaning of the second part, into two semantic types: (a) compound nouns with *-man$_1$* (= amateur of, passionate about) and (b) compound nouns with-*man$_2$* (= man). According to the identity/nonidentity between the writing and the pronunciation of *-man/-men*, DOOM$_1$ classifies these nouns into two formal types: (a) nouns written and pronounced *man/[man]*: *barman/barmani*, *cameraman/cameramani*, *vatman/vatmani* etc. (b) nouns written *man* (sometimes pronounced [*men*]) in the singular, and *-men* (pronounced [*men*]) in the plural: *businessman/–businessmeni*, *gentleman/–gentlemeni* etc. DOOM$_2$ offers a different classification, in which the second formal type is subdivided into three categories: (b1) nouns written and pronounced *men/[men]*: *tenismen/tenismeni*, *recordman/ recordmeni*, etc. (b2) nouns written *man* (pronounced [*men*]) in the singular, and *men* (pronounced [*men*]) in the plural: *businessman/businessmeni*, *gentleman/gentlemeni*, etc. and (b3) nouns written *man* (pronounced [*men*]) in the singular, and *men* (pronounced [*men*]) in the plural, which have a distinctive morphological feature: irregular English plural instead of a typical Romanian plural: *self-made-m**a**n/self-made-m**e**n*. This complex classification has serious phonological, morphological and orthographical consequences: the traditional correlations between letter and sound in Romanian change ([e] is written both *e: tenismen*, and *a*: *gentleman*), the opposition singular-plural is marked only by internal changes of the noun: *self-made-m**a**n/self-made-m**e**n* and orthographical difficulties emerge as a result of pronouncing [*men*], but writing either *men*: *trustmen*, or *man: superman*.

Cuvinte-cheie: *neologisme*, *substantive compuse*, *ortografie*, *ortoepie*, *morfologie.*
Keywords: *neologisms*, *compound nouns*, *orthography*, *pronunciation*, *morphology.*

Universitatea „Babeş-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
cm_corches@yahoo.com

BDD-A28104 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:59 UTC)